

PÄÄKIRJOITUS

Yhteiskunta kaipaa vastauksia moniin mikrotaloustieteellisiin kysymyksiin

Ari Hyytinen

Massachusetts Institute of Technologyn professori Bengt Holmström on ensimmäinen suomalainen taloustieteilijä, joka on saanut Nobelin taloustieteen palkinnon. Hän sai palkinnon yhdessä Harvardin yliopiston professori Oliver Hartin kanssa. Vuoden 2016 palkinto myönnettiin sopimusteorian kehittämistä.

Kansantaloudellinen aikakauskirja onnittelee lämpimästi Bengt Holmströmiä ansaitusta palkinnosta. Tämän aikakauskirjan teemaosa on omistettu hänen elämäntyönsä esittelylle.

Teemaosa koostuu palkinnon saajan oman tervehdyksen lisäksi kolmesta kirjoituksesta. Ensimmäisessä kirjoituksessa johtokunnan jäsen Seppo Honkapohja (Suomen Pankki) kuvaa Bengt Holmströmin uraa ja samalla sitä, mistä ansioista hänet palkittiin. Toisessa kirjoituksessa tutkimuspäällikkö Antti Kauhanen (ETLA) esittelee, mistä taloustieteen sopimusteoriassa on kysymys ja kuinka Holmströmin tutkimukset ovat myötävaikuttaneet tämän tutkimusalueen kehitykseen. Teemaosan vii-

meisessä kirjoituksessa ylijohtaja Martti Hetemäki (Valtiovarainministeriö) kuvaa Bengt Holmströmin roolia talouspoliittisena neuvonantajana.

* * *

Julkisessa keskustelussa ekonomistit ja akateemiset taloustieteilijät ottavat usein kantaa makrotaloudellisiin kysymyksiin ja raha- ja makrotalouspolitiikkaan. Monille kotimaista julkista keskustelua seuraaville taloustiede saattaa tarkoittaa lähinnä sitä, että sen avulla tuotetaan kokonaistaloudellisia ilmiöitä koskevia ennusteita. Todellisuudessa kuitenkin vain hyvin pieni osa akateemisesta taloustieteellisestä tutkimuksesta koskee makroennusteiden laatimista.

Tärkeä mutta vähemmän julkisuudessa näkyvä osa taloustiedettä ovat mikrotaloustieteen alueeseen luettavat kysymykset ja ilmiöt. Esimerkiksi sopimusteoria – tutkimusalue, jonka kehittämisestä Bengt Holmström ja Oliver

Hart palkittiin – on ensisijaisesti mikrotaloustiedettä, vaikka sopimuksilla ja niiden ominaisuuksilla voi olla monia makrotaloudellisia seurauksia.

Perinteisesti mikrotalousteoria on perusopikirjoissa jaettu yrityksen ja kuluttajan teoriaan. Tämä jako antaa kuitenkin mikrotaloustieteestä tarpeettoman suppean kuvan, sillä soveltava mikrotaloustiede koostuu useasta tutkimusilmion tai -näkökulman mukaan eriytyneestä osa-alueesta. Sopimusteorian lisäksi esimerkkejä soveltavan mikrotaloustieteen osa-alueista ovat toimialan taloustiede, työn taloustiede, koulutuksen taloustiede, verotuksen taloustiede, yritysrahoitus, tiedon taloustiede, organisaatioiden taloustiede, kaupungistuminen ja alueiden taloustiede, oikeustaloustiede, henkilöstön taloustiede, innovaatioiden taloustiede, poliittinen taloustiede ja terveystaloustiede.

Myös peliteoria on nähtävissä yhdeksi mikrotaloustieteen osa-alueeksi. Toisaalta peliteoria on erilaisten vuorovaikutustilanteiden tarkasteluun soveltuva yleinen tutkimusmenetelmä ja siten laajemminkin taloustieteen eri osa-alueita yhdistävä lähestymis- ja mallinnustapa.

Monet yllä listatuista mikrotaloustieteen osa-alueista ovat ainakin jossain määrin päällekkäisiä, eikä eri osa-alueiden määrittely ole mitenkään yksiselitteistä. Mainittujen otsikoiden alla tutkitaan siis osin samoja ilmiöitä ja mekanismeja, mutta hieman erilaisin painotuksin tai eri näkökulmista.

Monet ajankohtaiset terveystaloustieteen ja terveydenhuoltoa, työllisyyttä ja koulutusta, eläke- ja sosiaalietuuksia, verotusta, kuntataloutta, kilpailupolitiikkaa sekä yritystutkimuksia ja elinkeinopolitiikkaa koskevat ongelmat ja kysymykset ovat ainakin osin, tai jopa ensisijaisesti, makrotaloudellisia. Yksi syy tähän on se, että erilaiset markkinoiden epätäydellisydet

ja kannustimiin ja sopimuksien toimintaan liittyvät ongelmat ovat keskeisiä mikrotaloustieteen tutkimuskohteita. Toinen syy on se, että markkinat eivät useinkaan synny itsestään tai tyhjiöön, vaan ne ovat osin jonkinlaisen suunnittelun tuotos, kuten esimerkiksi sääntelyn tai muiden toimintaympäristöstä kumpuavien pelisääntöjen alaisia. Toimivien markkinoiden tarkoituksenmukainen suunnittelu on siis luonteeltaan mikrotaloustieteellinen ongelma.

Viimeaikainen terveydenhuoltomarkkinointi ja lääkehuoltojärjestelmää koskeva keskustelu tarjoaa monia konkreettisia esimerkkejä mikrotaloustieteen piiriin luontevasti tulevista kysymyksistä: Kuinka sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksessa voidaan luoda tehokas markkinaratkaisu, siltä osin kuin sellaista halutaan tavoitella? Kuinka esimerkiksi markkinaehtoisessa palveluntarjoajien verkossa varmistetaan riittävä kilpailu? Minkälaisia riskinjako- ja kannustinongelmia erilaisiin palveluntuottajien kompensatiomalleihin ja -sopimuksiin liittyy? Missä olosuhteissa markkinaehtoisuus voi vaarantaa terveydenhuoltopalveluiden laadun? Minkälaisia kilpailuongelmia lääkehuoltojärjestelmään liittyy, ja kuinka sitä voisi uudistaa kenties markkinaehtoisempaan suuntaan? Kuinka vaikkapa apteekkitoimialalle saadaan lisää kilpailua kansalaisten lääkehuollon turvallisuutta vaarantamatta?

Yhdysvalloista alkanut rahoitusmarkkinakriisi ja euroalueen velkakriisi nostivat tietoisuuden hyvän ja monipuolisen raha- ja makrotaloustieteellisen tutkimuksen tarpeen ja osoittivat siinä olleita katvealueita. Bengt Holmströmin saama taloustieteen Nobel-palkinto on puolestaan positiivinen muistutus, ainakin näin suomalaisesta näkökulmasta, mikrotaloustieteellisen perustutkimuksen merkityksestä.

Yhteiskunta kaipaa kipeästi vastauksia yllä kuvatun kaltaisiin ja moniin muihin pitkälti mikrotaloustieteellisiin kysymyksiin. Niihin liittyy perustutkimusta ja soveltavaa tutkimusta tehdään yliopistojen ja kauppakorkeakoulujen taloustieteiden yksiköissä.

Lopuksi on paikallaan nostaa esiin kaksi asiaa. Ensinnäkin, mikrotaloustieteellisen tutkimuksen tekeminen tietyltä osa-alueelta tar koittaa usein varsin pitkälle menevää erikoistumista. Tietyn osa-alueen mikrotaloudellinen asiantuntijuus ei tarkoita asiantuntijuutta kaikilla mikrotaloustieteen osa-alueilla. En usko olevani ainakaan pahasti väärässä, jos väitän, että mikrotaloustieteellistä osaamista on Suomessa tarjolla eri osa-alueilta vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Yksi syy tähän on se, että taloustiede on henkilöstöltään Suomessa yhteiskuntatieteiden pienimpiä aloja (Vartiainen 2016, 210). Ongelma on siis se, että taloustieteen resursointi on suomalaisissa yliopistoissa selvästi vähäisempää kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa (Vartiainen 2016, 213). Tämä toki heijastuu vahvasti myös makrotaloustieteen koulutukseen ja tutkimukseen (ks. Liikana ja Honkapohja 2016)

Toiseksi, päätöksentekijän ei ole syytä odottaa, että mikrotaloustiede tarjoaisi aina yksise-

litteisen tai konkreettisen ratkaisun käytännön markkinasuunnitteluongelmiin tai auttaisi yksilöimään tarkasti juuri tietyn markkinan toimintaongelmat. Osin päätöksentekijöiden kysymykset ovat niin vahvasti kontekstisidonnaisia ja institutionaalisista yksityiskohdista riippuvia, että mikrotaloustieteellisen tutkimuksen pohjalta niihin ei voida suoraan vastata täsmällisesti.

Mikrotaloustieteen vahvuus on kuitenkin se, että sen pelkistävä tutkimusote auttaa useimmissa tapauksissa erottamaan päätöksenteon kannalta oleelliset vaikutukset ja vaikutusmekanismit vähemmän tärkeistä. Juuri tämänkaltaisten perusasioiden, kuten sopimukseen liittyvien vaikutus- ja kannustinmekanismien, täsmällisestä yksilöinnistä ja tunnistamisesta myös Holmström ja Hart palkittiin. □

Kirjallisuus

- Vartiainen, H. (2016), ”Taloustiede muuttuvassa yliopistojärjestelmässä”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 112: 208–227.
- Liikana, E. ja Honkapohja, S. (2016), ”Suomen Pankin kannanotto taloustieteen kehittämistarpeista Suomessa” (14.11.2016, Suomen Pankki).